

С. В. КОНДРАТЮК, Н. Я. КОРЖ

Сергій Володимирович Кондратюк, кандидат економічних наук, доцент Львівського державного університету внутрішніх справ

Назар Ярославович Корж, здобувач Львівського державного університету внутрішніх справ

ІДЕОЛОГІЧНЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ГАЛИЦЬКИХ УКРАЇНЦІВ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)

Інтелектуальний та прогностичний потенціал традиції парламентаризму в Україні змушує різні галузі знань, у тому числі історико-правову науку, до її комплексного дослідження. Поняття «парламентська традиція» охоплює численні елементи українського суспільно-політичного руху бездержавних періодів: ідеї конституціоналізму, української державності, програми українських партій, участь українських партій у виборчих кампаніях, парламентська діяльність політичних партій. Становлення українських політичних партій як складової українського парламентаризму було складним, не одномоментним. Як історико-правовий процес, воно включало формування ідеології та правового статусу українських партій другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Не випадково в українській історичній думці термін «парламент» для позначення тенденції національного державотворення з'являється на початку ХХ ст. у програмних документах політичних партій. Саме партії узгоджували та спрямовували різні, на перший погляд, напрями історичного поступу: розвиток конституціоналізму, формування громадянського суспільства, творення політичної нації, організацію політичної, парламентської діяльності. Фундаментом такої діяльності, і в цьому визначальна особливість, є фіксація ідеї державної незалежності у програмних розробках усіх впливових західноукраїнських політичних партій на межі ХІХ – ХХ ст.

Комплексний аналіз ідеологічного та організаційно-правового становлення українських політичних партій другої половини ХІХ – початку ХХ ст. дасть змогу показати їх роль у формуванні традиції парламентаризму, тяглість ідей державної незалежності, конституціоналізму, парламентаризму.

Значимість цих знань полягає в розумінні того, що базові традиції, у тому числі традиції парламентаризму, знаходяться за межами оцінної складової нашої історико-правової свідомості і містять протидію проти маніпулювання ними.

Історія виникнення, діяльність українських політичних партій постійно привертала пильну увагу багатьох учених-істориків, політологів і правників, бо в їх партійній мозаїці простежувалися всі напрями суспільно-політичної думки. Цій проблемі присвячені наукові розвідки видатних вітчизняних учених, зокрема Я. Грицака, В. Даниленка, І. Карпінця, В. Кондратюка, М. Кугутяка, Г. Левицької, М. Литвина, В. Литвина, Я. Малика, М. Москалюка, О. Сухого, Ю. Охримовича, І. Патера та ін.

Дозволимо собі виділити в окрему групу публікації, які акцентують увагу на правових аспектах діяльності українських політичних партій та їх ролі у становленні традиції українського парламентаризму. Особливе місце серед них належить працям сучасників та безпосередніх учасників становлення діяльності українських політичних партій та українського парламентаризму М. Грушевського, І. Франка, О. Поповича, І. Бочковського, Є. Олесницького, В. Дорошенка.

Під різним кутом зору цієї проблеми торкалися сучасні українські учені – О. Жерноклеєв, В. Кульчицький, В. Лемак, М. Никифорак, М. Токар та ін.

Розвиток сучасної української історіографії засвідчив переоцінку ідеологічної проблематики в історії українських політичних партій, однак фундаментальні дослідження їх ролі у формуванні парламентської традиції українців відсутні і дотепер.

На початку 50-60 років ХІХ ст. відбувається становлення українського визвольного руху, зокрема на теренах Східної Галичини.

Після утвердження конституційного ладу в Австро-Угорській імперії, потреба й реальна можливість українців висувати власних депутатів до Парламенту у Відні і сейму у Львові робили нагальну вимогу структурування суспільства, а відтак створення політичних партій, які б ці інтереси представляли і просували¹.

Особливістю появи політичних партій на західноукраїнських землях було те, що вони формувалися в умовах тривалого національного поневолення українського народу, розгортання дуже небезпечних процесів денационалізації українців. Тому в центрі уваги суспільно-політичного життя постало національне питання, а невід'ємною складовою частиною його – проблема національної державності. Носями і борцями за втілення в життя цієї ідеї, мрії, мети були українські політичні партії.

Тотальний наступ на українство в Російській імперії пришвидшив процес утвердження національної ідеї на південнозахідноукраїнських землях, передусім у Східній Галичині. Одночасно цей антиук-

раїнський наступ каталізував партійно-політичну структурування західноукраїнського суспільства. Це був новий крок у процесі українського націотворення.

Як цілком слушно зауважує сучасний дослідник Я. Грицак, «з виникненням у 90-х рр. політичних партій в Галичині, а дещо згодом у Буковині, національна ідея виходить за вузькі рамки суто інтелігентського середовища і проникає в широкі маси»².

Під впливом політичного світогляду М. Драгоманова, за активної участі І. Франка та М. Павлика у Львові в жовтні 1890 р. створюється **Русько-українська радикальна партія**. Багато дослідників, зокрема О. Сухий, наголошують, що вона була першою українською партією європейського типу на українських землях. І справді, ця партія мала свою програму, реєстроване членство, масові низові організації. Партійна Програма РУП складалася з двох частин: «Програма максимальна» та «Програма мінімальна». У програмі-мінімум викладені соціальні питання. У програмі-максимум задекларовані прагнення радикалів до встановлення колективної організації праці й колективної власності на засоби виробництва не революційним, а еволюційним шляхом³.

Зауважуючи той факт, що Східна Галичина була у складі Австро-Угорщини, програма передбачала солідарність з іншими політичними партіями і групами, котрі теж у національному питанні не мали на меті досягнення державної самостійності України, а йшли шляхом широкої крайової автономії («справдивого автономізму») для того, щоби «всі суттєві справи краю були полагоджуванні в самім краю»⁴.

Зазначимо відразу, що керівне ядро партії розділилось на два крила – «старших» – І. Франко, М. Павлик і «молодих» – В. Будзиновський (1868-1935 рр.), В. Охримович, (1870-1931 рр.), Ю. Бачинський (1867-1937 рр.), Є. Левицький (1870-1925 рр.) та ін. Цілком природно, що «старші» – зваженіші, досвідченіші, дещо консервативніші й «молоді» – запальніші, радикальніші та революційніші мали б опанувати власні амбіції, порозумітися, виробити спільну лінію задля виконання продекларованого партією двоєдиного політичного завдання: відстоювання соціальних інтересів українських селян Галичини і захист прав українського народу. Насправді між «старшими» та «молодшими» розгорнулось безкомпромісне, виснажливе взаємопоборювання, в якому особливо непоступливими були «старші».

Саме зусиллями «старших» до програми УРП не були введені пропозиції «молодих» радикалів, котрі висували сміливі національні державницькі ідеї: «вимоги політичної самостійності українського народу». Як крок до майбутнього об'єднання всіх українських земель пропонувалось увести митну унію з Росією. Ідеї свободи особистості – центральному елементу системи М. Драгоманова – вони протиставляли марксистському тезу про національну централізовану державу як основну рушійну силу економічного та соціального прогресу. Відповідно до цього В. Будзиновський запропонував увести до максимальної частини програми новоствореної партії вимогу створення власної національної держави, а до мінімальної – положення про поділ Галичини на східну (українську) та західну (польську). Однак тоді заходами «старших» І з'їзд УРП їх відхилив»⁵.

Ці ж самі державотворчі вимоги 1891 р. молоді радикали виклали в «Матеріалах до ревізії Програми Русько-української радикальної партії». Але і вони не були прийняті як такі, що не визріли у суспільстві. Нестача політичного досвіду, непомірні амбіції, відсутність самокритичної оцінки власних дій призвели до внутріпартійної кризи. Щоби вийти із неї, на початку 1894 р. було здійснено спробу створення міжпартійного альянсу радикалів, народовців та москвофілів, проте єдиної платформи, через невизначеність з такою дефініцією, як самостійність українського народу, виробити не вдалось⁶.

Незважаючи на спротив «старших», «молодим» усе-таки вдалося висунути обґрунтований постулат політичної самостійності України (брошура Ю. Бачинського «Україна ітредента (невизволена)» (1895 р.). У ній чітко і відверто поставала вимога повної державної самостійності України як необхідної умови її існування, а також обов'язкового звільнення її «і від Польщі, й від Великої Росії». Однозначно проголошувалося: «Україна для себе!» Вільна, велика, незалежна, політична Україна – одна, нероздільна від Сяну по Кавказ»⁷.

Запропоновано також конкретні заходи досягнення цього ідеалу. Можливість створення соборної незалежної Української держави автор пов'язував із сприятливими зовнішніми міжнародними обставинами, у тому числі із глобальним європейським військовим конфліктом, що призвів би до поразки Росії, на руїнах якої і відбулося б нове українське державотворення. Перебачаючи розпад обох імперій (Російської й Австро-Угорської), Ю. Бачинський визначив основні завдання українській демократії: для Наддніпрянської України – виборення конституції в Росії, пробудження в суспільстві думки про самостійність України, а для Галичини – боротьбу» (з нинішнім абсолютизмом на основі гасла «автономії народів» (раніше це були обрії «автономії коронних країв»), зміни у виборчій системі, зв'язок з загальноавстрійським національно-визвольним рухом»⁸.

Точну характеристику, на наш погляд, дав діяльності партії радикалів свого часу журнал «Сучасність»: «Не маючи чітких орієнтирів стосовно національної ідеї, національно-державницького будівництва, УРП, яка в ідеологічній сфері займала проміжне становище між європейським соціалізмом і російським народництвом, з початку своєї діяльності постійно наголошувала на спільній долі східних і західних українців. Партія деякий час йшла у фарватері драгоманівської доктрини, обмежуючись в національній сфері вимогами якнайширшого розквіту автономії краю та розвитку народних мас шляхом «піднесення почуття національної свідомості».

Отже, йдеться про те, що кожна політична сила (партія) і в минулому, і в сучасному повинна мати чітко окреслену ідеологічну платформу, опираючись на яку, необхідно реалізовувати свою поточну і перспективну політику. На жаль, більшості сучасних українських політичних партій не вистачає саме чіткої та зрозумілої ідеології. Тому такі партії недовговічні і вносять у суспільство не лише політичну невизначеність і громадську нестабільність, а й суцільне сум'яття – «яку державу будемо, для чого і для кого?»

Сказати лише про тривалу внутрішню кризу в Русько-українській радикальній партії буде справедливо, але недостатньо. Важливіше, на безпристрасний об'єктивний погляд, що УРП, пройшовши власний шлях спроб і помилок, здобула для західних українців перший партійно-політичний та організаційно-правовий досвід, який досі не втратив значення. По-друге, вона підготувала ґрунт для організаційного оформлення нових партій – до 1989 р. з неї виокремились **Українська національно-демократична партія (УНДП)** та **Українська соціал-демократична партія Галичини і Буковини (УСДП)**.

Найвпливовіша в подальшому УНДП сформувалась на основі частини народовців та правого крила радикалів. Установчий з'їзд партії відбувся 26 грудня 1896 р. у Львові. Ініціатором проведення узгоджувальних акцій між українськими партіями Галичини виступив наддніпрянець М. Грушевський. Він доклався і до вироблення ідейно-політичної платформи нової партії.

Виконавчим органом партії був Тісніший народний комітет, підпорядкований Ширшому народному комітету. Серед провідних діячів партії були відомі та шановані в Галичині люди: Ю. Романчук (голова), К. Левицький (секретар), О. Борковський, І. Белей, М. Грушевський, Є. Левицький, В. Нагірний, Є. Озаркевич, В. Охримович, Д. Савчак, О. Темницький, І. Франко. З 1907 р. партію очолював К. Левицький.

Незважаючи на те, що засадничі теоретичні документи нової політичної сили, крім новацій, містили і рудименти програмних засад попередників, утворення УНДП ознаменувало перехід українського суспільства до «нового, вищого етапу розвитку». Нова політична структура «поеднала в собі широку організаційну мережу народовців та інтелектуальні надбання українських радикалів. Базуючись на національній платформі, вона об'єднала різні верстви українського суспільства і стала першою реальною силою, що змогла протиставитися польському націоналістичному натискові в Галичині⁹. Глибока інтегрованість у суспільний організм, тісне переплетення низових партійних організацій із мережою культурно-просвітних та економічних товариств, разом зі створенням власної інституційної бази на політичному і громадському рівнях, перетворило УНДП на провідну політичну силу українського національно-політичного руху в краї.

У квітні 1919 р. УНДП змінила назву на **Українську трудову партію**, або **Українську народно-трудова партію**. А в 1925 р. на програмних засадах УНДП утворилося **Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО)** – найбільша і найвпливовіша українська політична партія міжвоєнного періоду, яка діяла в Галичині з 1925 р. до 1939 р.

Наголосимо, що УНДП взяла активну участь у проведенні перших виборів до австрійського парламенту на основі загального виборчого права, котрі відбулися у травні 1907 р. Українцям Галичини вибори дали 27 мандатів, з них 17 отримали націонал-демократи, тобто УНДП¹⁰. Це був безумовний успіх. Додамо також: УНДП мала ключове значення у згурпуванні й заснуванні української парламентської репрезентації, зі створенням якої центр діяльності українських політичних партій перемістився у парламент, що сприяло просуванню їхніх програмних завдань через центральний представницький орган. У 1918 р. партії належала провідна роль у творенні Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).

Дещо складнішою була історично-політична доля **Української соціал-демократичної партії (УСДП)**¹¹. У 1899 р. вона виокремилась з Української радикальної партії. Позиціонувала себе легальною реформістською соціалістичною партією, що діяла в Галичині й Буковині у складі Австро-Угорщини як одна з автономних секцій Соціал-демократичної робітничої партії Австрії, згодом – як самостійна партія на західноукраїнських землях у складі Польщі. Вона стала на позиції незалежності й соборності України, спиралася на промилових і сільськогосподарських робітників. Ідейно-політичне спрямування партії формувалося під впливом марксизму, суспільних доктрин Ф. Лассаля, К. Каутського, Г. Спенсера, напрацьовань європейського соціал-демократичного руху.

На з'їзді австрійської соціал-демократії в Брно (1899 р.), автономною складовою якої була і новостворена УСДП, її лідер М. Ганкевич (1869–1939 рр.), відстоюючи інтернаціоналістські погляди, заявив: «Партія намагатиметься «забезпечити національну волю цілому своєму народові з тією метою, щоб з'єднаний та вільний український народ міг увійти в сім'ю європейських народів як рівноправний член». Однак значного впливу в суспільно-політичному житті краю партія не мала. Це, зокрема, підтверджує той факт, що на парламентських виборах 1907 р. соціал-демократи Східної Галичини отримали лише два посольські (депутатські) мандати.

Основною з причин несприйняття соціал-демократів українським населенням краю була їхня занадто декларована, інтернаціоналістська (близька до космополітизму) орієнтація. Чимало українців вважали УСДП «чужою», на противагу «своїй» – УНДП.

Незважаючи на значні відмінності в програмах, тактиці та стратегії, всі три названі політичні сили (радикали, націонал-демократи і соціал-демократи) були партіями ідеологічними. Вони, у різний спосіб, кінцевий результат своєї діяльності вбачали у створенні соборної самостійної Української держави. На жаль, про більшість нинішніх політичних партій цього не скажеш.

На початку ХХ ст., головню у зв'язку зі зміною поколінь і приходом у політику рішуче (часом агресивно) налаштованої молоді, значно активізують діяльність політичні партії – українські й антиукраїнські. Українські партії зосереджують увагу на роботі в масах: організація масових віч і демонстрацій з вимогами проведення земельної реформи, підвищення платні сільськогосподарським робітникам у поміщицьких маєтках. Радикали, націонал-демократи, а також соціал-демократи пропагували в масах проведення селянських страйків, створювали страйкові комітети, і спорадичні, стихійні виступи сільськогосподарських робітників та сільської бідноти перетворилися на організований страйковий рух з вимогами поліпшення житєвих умов¹².

Достатньо активно українські політичні сили Східної Галичини виступали на початку ХХ ст. за відкриття у Львові українського університету. Як наголошував лідер націонал-демократів К. Левицький, університет став майже альфою і омегою національних змагань. Це питання не втратило актуальності й гостроти аж до початку Першої світової війни. Додамо до цього і боротьбу українських партій за національне шкільництво в краї.

Зазначимо, що всі основні українські політичні сили, підтримані Греко-католицької церквою і персонально митрополитом А. Шептицьким, напередодні війни виступили за здійснення виборчої реформи – за заміну старої куріальної системи загальним, рівним, безпосереднім і таємним виборчим правом.

Тодішні українські політичні партії, їхні лідери, в науку для нинішних, знаходили в собі сили переступили через те, що їх роз'єднувало, й об'єднатися заради національних інтересів. Так було на «довірчій нараді» представників українських політичних партій 7 грудня 1912 р., яка зібралась з приводу можливої війни між Австро-Угорщиною та Росією. Нарада дійшла одностайного висновку: «все українське громадянство одностайно, рішуче стане на боці Австрії і проти Російської імперії як найбільшого ворога України». Антиукраїнська політика царської Росії, від часів Кирило-Мефодіївського братства, альтернативи не допускала¹³.

Українські суспільні сили і політичні партії діяли у складних умовах протистояння з антиукраїнськими силами, передусім з поляками, котрі почували себе у Східній Галичині повноправними господарями. Відомий військовий історик, учасник українських визвольних змагань 1918–1921 рр. І. Карпинець так описує передвоєнну ситуацію в краї: «Велика частина польського суспільства Галичини, із соціалістами у провіді, побачивши восени 1912 р., що поміж Австрією та Росією таки може прийти до війни, створили, крім «Польського Військового Скарбу», який збирав гроші на вишкіл існуючої від 1908 р. безпартійної стрілецької організації, ще т. зв. «Комісію Тимчасово Сконфедерованих Сороніцтв Незалежних» (у скороченні Комісія Тимчасова, КТ). До цієї Комісії увійшли: Польська Партія Соціалістична (ППС), а властиво ті всі елементи з Королівства Польського, що були членами ППС, галицька Польська Партія Соціально-Демократична (ППСД), Людовці, Польська Партія Поступова... Провідну роль в тій Комісії мала ППС з Пілсудським і Йодком на чолі. У цей спосіб створено в Галичині організацію, яка мала приготувати, опираючись на Австрію, збройний виступ поляків проти Росії... Подібне становище, як «Комісія Тимчасова», зайняв і Галицький сойм, а властиво, його польські послы. Вони ухвалили 8 грудня 1912 р. резолюцію, «що в разі війни Австрії з Росією, поляки не мають заховуватися пасивно, але повинні виступити на війну з власною силою і власним народним змаганням, при тім опертися мілітарно й політично о Австрію»¹⁴.

Як бачимо, й українські політичні партії, й «ліві» крило польського національного руху майже одночасно заявили про підтримку в майбутній війні Австрії. Поляки готувалися до здобуття власної незалежності ґрунтовно: не лише збираючи мілітарні сили, а й готуючи, передусім через пресу, до масового виступу польську суспільність Галичини.

«Праві» крило польського політикуму, де домінували «народові демократи» («ендеки»), виступило з цілком протилежним – орієнтуватися не на Австрію (союзницю ненависної полякам Німеччини), а на Англію, Францію та на Росію, яка обіцяла полякам автономію¹⁵.

Принагідно зауважимо, що державницькі домагання українців та їхні потенційні можливості в Галичині ні «ліві», ні «праві» польські політики до уваги не брали. Це вони збагнуть згодом – у листопаді 1918 р. Незважаючи на принципові розбіжності, стосовно українців і «ліві», й «праві» були солідарною антиукраїнською силою.

Організаційно-правове та ідеологічне становище українських політичних партій необхідно розглядати як складний історико-правовий процес, зумовлений розвитком конституціоналізму та формуванням української політичної думки.

Аналіз програмних документів і діяльності українських політичних партій напередодні Першої світової війни дає підстави прийти висновку, що вони за короткий час перетворилися на реальну національну політичну силу, зуміли органічно зв'язати ідеологічний, громадський, економічний, соціально-культурний, правовий та інші аспекти суспільного буття і стати лідерами галицького українства.

Сучасна влада, яка зорієнтована у формуванні сучасного парламентаризму, повинна враховувати цю традицію.

¹ Кондратюк В. Українська революція: здобутки і втрати в державотворчих змаганнях (1917-1920 рр.) / В. Кондратюк, С. Буравченкова. – К.: «Стилос», 1998. – 280 с. – С. 70.

² Грицак Я. «Молоді» радикали в суспільно-політичному житті Галичини / Я. Грицак // ЗНТШ. – Л., – 1991. – Т. ССХХІІ.

³ Народ. – 1890. – 15 жовтня.

⁴ ЦДДА у Львові, ф. 309, Т. 1, спр. 2046, арк. 62.

⁵ Яремчук В. Д. Вплив національної ідеї на визвольну боротьбу в західноукраїнському регіоні на початку ХХ ст. / В. Д. Яремчук // Події і особистості революційної доби: Зб. – К.: ІПІЕНД, 2003. – 267 с. – С. 22.

⁶ Сухий О. Проблема української державності в діяльності західноукраїнських політичних партій (друга половина ХІХ ст. – 1918 р.) / О. Сухий // Республіканець. – 1995. – № 1-2. – С. 50.

⁷ Бачинський Ю. Україна irredenta. – 3-тє вид. / Ю. Бачинський. – Берлін: Вид-во укр. молоді, 1924. – 139 с. – С. 96-97.

⁸ Там само. – С. 164.

⁹ Довідник з історії України / Інститут історичних досліджень Львівського національного ун-ту ім. І. Франка. – вид. 2-ге, доопр. і доп. – К.: «Генеза», 2002. – 136 с. – С. 932.

¹⁰ Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (ХІХ-ХХ ст.): навч. посіб. / Малик Я. Й., Вол Б. Д., Гелей С. Д. та ін.; за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. Я. Й. Малика. – Л.: Світ, 2001. – 296 с. – С. 47.

¹¹ Там само. – С. 25.

¹² Там само. – С. 44.

¹³ Там само. – С. 50.

¹⁴ Карпинець І. І. Галичина: військова історія 1914-1921 років / І. І. Карпинець; упоряд.: Ф. У. Стеблій, Б. З. Якимович – Л.: Видавн. дім «Панорама», 2005. – 376 с.: іл. – С. 30.

¹⁵ Там само. – С. 31.

Резюме

У статті розглянуто ідеологічне та організаційно-правове становлення українських політичних партій у процесі формування парламентської традиції галицьких українців (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). З'ясовано проблеми державності в їх програмних документах.

Ключові слова: політична партія, програма, парламент, з'їзд, крайова автономія, радикали, націонал-демократи, соціал-демократи.

Резюме

Идеологическое и организационно-правовое становление украинских политических партий в процессе формирования парламентских традиций галицких украинцев (вторая половина ХІХ – начало ХХ ст.). Выяснено проблемы государственности в их программных документах.

Ключевые слова: политическая партия, программа, парламент, съезд, краевая автономия, радикалы, национал-демократы, социал-демократы.

Summary

The article deals with the ideological and the organizational legal history of development of ukrainian political parties in the process of forming of parliamentary traditions of galytskyh ukrainian people (the second part of ХІХ – the beginning of ХХ centuries). The problems of forming of state in their programme documents are found out.

Key words: political party, programme, parliament, congress, krai autonomy, radicals, national-democrats, social-democrats.

Отримано 6.09.2010

П. А. РУДИК

Петро Андрійович Рудик, доктор історичних наук, професор Національного університету харчових технологій

МІРКУВАННЯ ЩОДО ВИСВІТЛЕННЯ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА

У квітні 2010 р. минуло 300 років з дня прийняття однієї з перших у світі конституцій, відомої в історико-правовій літературі України як Конституція П. Орлика чи Бендерської конституції. Повна назва цього документа така: «Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького між ясновельможним паном П. Орликом, новообраним Гетьманом Війська Запорозького, та між старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, прийняті публічною ухвалою обох сторін і підтверджені на вільних виборах встановленою присягою названим ясновельможним Гетьманом, року Божого 1710, квітня 5, при Бендерах»¹. Таку редакцію назви цього акта подають викладачі Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Щоправда, окремі автори його назву подають в дещо інших редакціях.

«Пакти і Конституції» розроблялися і приймалися українською політичною еміграцією як політико-правовий акт, яким мали б регулюватися принципи формування і функціонування влади та територіальний